

Demokratikus deficit és üzleti környezet Magyarországon

A Transparency International Magyarország kutatási jelentése¹

ÖSSZEFOGLALÓ

A Centre for International Private Enterprise (CIPE) [felkérésére készült jelentés](#) a demokráciával, az üzleti szektor működésével és az idegengyűlölettel kapcsolatos véleményeket és azok változásait mutatja be Magyarországon. A hazai politikai és gazdasági környezettel kapcsolatos információk és tudás összegzése mellett a Transparency International Magyarország (TI) kerekasztal-beszélgetést folytatott a témával foglalkozó szakértők, üzletemberek és civil szervezetek vezetőinek részvételével, továbbá három üzletemberrel strukturált interjúkat készített. Emellett három fókuszcsoporthoz megbeszélésre is sor került 22-35 éves fiatalokkal. A CIPE a demokratikus és a piaci értékek mellett elkötelezett *think tank* az Egyesült Államokban. A TI jelentése a „Building Unity and Support for Democratic and Free Market Values in Central and Eastern Europe” elnevezésű projekt keretében készült – ennek rövid kivonata olvasható ebben az összefoglalóban.

*

A demokrácia és a gazdaság helyzete alapján megállapítható, hogy Magyarország hátat fordított a liberális államberendezkedés nyugati modelljének. A demokratikus intézmények autonómiája jórészt megszűnt; ezek az alapvető szervek a kormány hatalmának ellenőrzése helyett kiszolgálják a kormány akaratát. Az államhatalmat kiterjesztő politikai és gazdasági intézkedések, a média működésébe való drasztikus beavatkozás, valamint a kormány intenzív kampánya a civil szervezetek ellen Magyarországot felülről irányított demokráciává és államkapitalista országgá alakítják.

---

¹ A tanulmányt készítette: Burai Petra, Ligeti Miklós, Martin József Péter, Salgó Ella.

A 2010-es kormányváltás nemcsak a rendszerváltás után két évtizeden át meghatározó liberális állammodell fokozatos leértékelését vonta maga után, de az üzleti szektor számára is új feltételeket szabott. Jóllehet számos makrogazdasági mutató 2017-ben inkább pozitív képet mutatott, a gazdasági növekedés hosszabb távon nem tűnik fenntarthatónak. Több példát találunk arra – például a vállalatokkal kötött stratégiai megállapodásokat vagy a közbeszerzési rendszer versenytorzító működését –, hogy a kormány a cégeket nyíltan megkülönbözteti politikai lojalitásuk alapján. Az elmúlt években olyan gazdasági rendszer épült ki, amelyben a járadékvadászat és a korrupció meggátolja az erőforrások hatékony elosztását. Az állam foglyul ejtése (*state capture*) és a haveri kapitalizmus együtt jár az intézményrendszer romlásával. Az üzleti szféra képviselőinek véleménye szerint Magyarországon a jogszabályi környezet kiszámíthatatlan, a befektetők pedig tetemes adminisztrációs teherrel szembesülnek.

A kormány 2016-os menekültellenes kampányát követően az idegengyűlölet mértéke Magyarországon soha nem látott szintet ért el. Eközben a bevándorlók, menekültekkel kapcsolatos negatív attitűdök – több más közép- és kelet-európai országhoz hasonlóan – erősödtek. A „másokkal” kapcsolatban hiányzó ismeret és megértés, a szegénység és a nélkülözés iránti szolidaritás alacsony foka, illetve a demagógiára való fogékonyság egyaránt jelen van a magyar társadalomban.

A demokrácia védelme és a szabadpiaci értékek elterjesztése tekintetében az üzleti szféra kulcsszerepet játszhat a magyarországi helyzet javításában. Alapvető változásokat hozhatna a civil szektorban, ha a vállalatok érdemi (anyagi és tudásbeli) támogatást tudnának nyújtani a nem kormányzati szervezetek számára. A civil szervezetek és a cégek együtt előremutató lépéseket tehetnének a véleménypluralizmus, a társadalmi párbeszéd és az integritás kultúrájának az előmozdítása érdekében. Ha az üzleti szféra nyomást gyakorolna a döntéshozókra a kiszámítható jogi szabályozás, az átlátható döntéshozatal, az adószabályok egyszerűsítése, valamint a döntésekbe való nyílt és pártatlan beleszólás lehetősége érdekében, az hosszabb távon nemcsak a demokratikus részvételt mozdítaná előre, hanem a gazdasági kilátásokat is javítaná.

*

Az interjúk, kerekasztal-beszélgetések és fókuszcsoportos felmérések főbb megállapításai az alábbiak voltak.

Az üzletemberek véleménye a magyar gazdaságról a kincstári optimizmus súlykoló kormánypropaganda és a kritikus szakemberek álláspontja közé esik. A megkérdezett üzletemberek között általános volt az a meggyőződés, hogy az elmúlt években a magyar gazdaság stabilizálódott, aminek szerintük a legfőbb bizonyítéka a magyar államadósság felminősítése. Mindemellett a gazdaságpolitikai döntéseket improvizatívnak tartják, amelyek szerintük a „legtöbbször politikai narratívába illeszkednek, nem reflektálva a gazdaság és a társadalom igényeire”. Egy nagyvállalati vezető szerint „a hosszú távú kételyek mellett Londonból nézve a magyar gazdaság rendben van. 2010-ben a csőd széléről sikerült visszafordulni és stabilizálni az országot”. Jellemző, hogy az üzletemberek elsősorban az ügyészséget és a Gazdasági Versenyhivatalt kritizálták, hozzátéve azt is, hogy „az ügyészség működése és eredményessége már a 2010-es kormányváltás előtt is problémás volt. A Postabank, a Globex vagy a K&H-ügyben például nem történt komolyabb felelősségre-vonás”.

Az adóváltozásokat is ellentmondásosan ítélték meg: egyfelől a társasági adócsökkentést üdvözölték, másfelől a büntetőadókat nehezményezik. A korrupció mértékével és az átláthatósággal kapcsolatban a megkérdezett üzletemberek többsége azon az állásponton volt, hogy a helyzet régóta súlyos. Egyikük megjegyezte: „ez a kormány elzárta a régi csapokat és kinyitotta az újakat”. És egy másik vélemény: „a látható üzleti világ mögött van egy szürke zóna, ahol a politikai szempontok és érdekek dominálnak. Ha tudod, kihez kell fordulni, hamar nyereségbe fordul a beruházásod.” Az üzleti szféra képviselői kritizálták a bürokráciát, ahogy egyikük mondta: „az ország nagy vízfejet tart el, de nem kap minőségi szolgáltatást cserébe, s egyik kormány sem tudott változtatni a helyzeten”.

A megkérdezett fiatalok szerint a demokrácia és az alapvető szabadságjogok nagyon fontos értékek, miként az EU-tagság, a közélet átláthatósága és a közügyekkel kapcsolatos párbeszéd is. Problémának tartják viszont, hogy a hatalom elszigetelődött, a megkérdezett fiatalok úgy látják, hogy nincs lehetőségük beleszólni a közügyekbe, a politikai elit elszámoltathatósága megszűnt.

Jellemző az a vélemény, miszerint a „meritokrácia soha nem volt divatos Magyarországon. A kapcsolatoknak van döntő jelentőségük: ha nem ismered a megfelelő embert a megfelelő helyen, akkor nehezen tudsz érvényesülni”. A vállalkozási hajlandóságukkal kapcsolatban több fiatal úgy vélte, hogy „minél nagyobb terveid vannak, annál inkább bajba kerülhetsz”. Vagyis „ha egyszer nagyra nősz, akkor már nyomásnak vagy kitéve”.

A fiatalok azt szeretnék, ha a közpénzek elköltése fölött a kormányzati helyett a civil kontroll erősödne, ugyanis nem hiteles a számukra, hogy a pénzköltés a sokszor felelőtlen közigazgatás és politika ellenőrizetlen befolyása érvényesül.

*

A kutatásnak a demokrácia és az üzleti környezet állapotára vonatkozó értékeléseit az 1., a 2. és a 3. táblázat foglalja össze.

1. táblázat

A MAGYAR DEMOKRÁCIA HELYZETE A SZAKÉRTŐK VÉLEMÉNYE ÉS A KUTATÁS EREDMÉNYEI ALAPJÁN	
POZITÍV TENDENCIÁK	NEGATÍV TENDENCIÁK
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a magyar társadalom számára a demokrácia és az alapvető szabadságjogok nagyon fontosak ▪ az EU tagság erős támogatottságot élvez	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a nemzetközi szervezetek szerint megfigyelhető a demokrácia romlása ▪ a fékek és ellensúlyok rendszere szétzilálódott

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a fiatalok a közélet átláthatóságának és a közügyekkel kapcsolatos párbeszédnek az erősítését követelik 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a jogi instrumentalizmus jelei mutatkoznak: nagyfokú, nem konzekvens változtatások a jogrendszerben, kiszámíthatatlan jogszabályok ▪ a szavazóktól való távolságtartás, a közügyeket érintő döntések centralizációja, a társadalmi kontroll és a politikai elszámoltathatóság hiánya ▪ a politikai döntések dominanciája a szakmaiak felett a döntéshozatalban ▪ a közmédia egészének és a kereskedelmi média jelentős részének drasztikus politikai befolyásolása ▪ a civil szektor elleni kormányzati kampány
---	---

AJÁNLÁSOK A MAGYAR DEMOKRÁCIA FEJLESZTÉSE ÉRDEKÉBEN

<ul style="list-style-type: none"> ▪ az üzleti szektornak intenzívebben kellene támogatnia a civil szektort (pénzügyi támogatással, tudásmegosztással, megfelelőségi programok átadása révén) ▪ a vélemények sokszínűségét bemutató programokkal csökkenteni kellene a közélet megosztottságát (pl.: oktatási anyagok és programok az integritás és a független média szerepéről, a nyilvános viták, a párbeszéd kultúrájának megteremtése)
---

2. táblázat

ÜZLETI KÖRNYEZET MAGYARORSZÁGON A SZAKÉRTŐK VÉLEMÉNYE ÉS A KUTATÁS EREDMÉNYEI ALAPJÁN	
POZITÍV TENDENCIÁK	NEGATÍV TENDENCIÁK
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a magyar államadósság felminősítése befektetésre ajánlott kategóriába ▪ alacsony költségvetési hiány 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ haveri kapitalizmus: a verseny nyílt korlátozása politikai lojalitás alapján

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a folyó fizetési mérleg többlete ▪ az államadósság GDP-hez mért aránya csökkenő trendet mutat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az adórendszer túlzottan bürokratikus és kivételeket biztosít ▪ az egy főre jutó GDP növekedése alacsony a közép- és kelet-európai országok többségéhez képest ▪ gyenge termelékenység Nyugat-Európához képest ▪ a túlszabályozás és a nagyfokú állami beavatkozás korlátozza a piacot és magas korrupciós kockázattal jár ▪ kiszámíthatatlan és átláthatatlan üzleti környezet ▪ túlközpontosított, részrehajló kormányzati döntéshozatal ▪ büntető különadók ▪ lassú, túlbürokratizált közszolgáltatások ▪ gyengén teljesítő oktatási rendszer ▪ kutatás-fejlesztés, innováció alacsony szintje ▪ gazdasági kivándorlás, képzett munkaerő hiánya
---	--

AJÁNLÁSOK AZ ÜZLETI KÖRNYEZET JAVÍTÁSÁRA MAGYARORSZÁGON

- kiszámítható szabályozást és hosszú távú stabilitást, valamint átlátható döntéshozatalt eredményező intézkedések kellenek
- az adószabályok egyszerűsítésével elő kell segíteni az átlátható vállalati működést
- A gazdasági érdekek ésszerű, átlátható és szakmai alapon történő érvényesítését lehetővé tévő megoldások kialakítása
- átlátható, elszámoltatható és pártatlan intézményi infrastruktúrára van szükség a beruházások ösztönzéséhez és az egész gazdaság fejlesztéséhez

- következetes reformok kellene a bürokrácia hatékonyságának és a szolgáltatások minőségének javítása érdekében
- az érdemen és teljesítményen alapuló előrejutás társadalmi támogatottságának növelését szorgalmazó programok indítására van szükség
- a bevált gyakorlatok, vállalati integritás programok tudásmegosztása az üzleti szektorban a tiszta verseny elősegítése érdekében (a civil szektorral együttműködve)
- erősebb civil, nem-kormányzati kontroll a közpénzek elköltése terén, az állami beruházásokra is kiterjedően

3. táblázat

IDEGENGYŰLŐLET MAGYARORSZÁGON A SZAKÉRTŐK VÉLEMÉNYE ÉS A KUTATÁS EREDMÉNYEI ALAPJÁN	
POZITÍV TENDENCIÁK	NEGATÍV TENDENCIÁK
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a toleranciát és a sokféleséget növelő vállalati programok alkalmazása 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az idegengyűlölet minden eddiginél magasabb szinten van a kormány bevándorlás-ellenes kampánya után ▪ más közép- és kelet-európai EU-tagországokhoz hasonlóan a bevándorlás ellenes érzések erősödnek ▪ nincs szolidaritás a szegényekkel és a hátrányos helyzetűekkel ▪ zárt társadalom (még a többi térségbeli országhoz képest is) ▪ demagógiára való fogékonyság
AJÁNLÁSOK AZ IDEGENGYŰLŐLET CSÖKKENTÉSÉRE MAGYARORSZÁGON	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a sokféleség előnyeit kihasználó programok kidolgozása és alkalmazása az üzleti szektorban ▪ a vállalati diverzitást támogató vezetőképzés ▪ erős kontrollmechanizmusok bevezetése a már alkalmazott diverzitás-programokban 	

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL**

MAGYARORSZÁG

- a szegénységi küszöb alatt élő emberek bevonása ezekbe a programokba

Budapest, 2017. május 18.